

LARS ENGSTRÖM
BENGT KRISTRÖM

Distanskurser inom forskarutbildningen

I Sverige har decentralisering varit en av ledstjärnorna för den svenska utbildningspolitiken. Det som kan decentraliseras skall decentraliseras. Numera skall varje ort med mer än 2 000 invånare och med krav på självaktning ha åtminstone en högskolefilial. Till ledet av universitetsorter som t ex Cambridge, Uppsala och Lund ansluter sig snart högskolan i Säfte eller Askersund.

Det utmärkande för en forskarstuderande, åtminstone under det första studieåret, är vanligen viljan att lära sig mer inom det ämne han eller hon har valt att studera. Denna entusiasm bör universitetsplanerarna ta fasta på och se till att den forskarstuderande snabbt läser de ofta tidsödande teorkurserna. En nödvändig förutsättning för att senare kunna skriva en doktorsavhandling är ju att ha en översikt över de rådande teorierna inom olika delar av det ämne man studerar och att man behärskar de intellektuella verktyg som används i de ledande vetenskapliga tidskrifterna.

Ett problem med den svenska decentraliseringen är att på de små högskoleorterna sitter isolerade forskarstuderande, som på egen hand kämpar sig igenom de inledande teorkurserna. Den kurslitteratur man använder har oftast hämtats från de bästa amerikanska universiteten. Där emot ges ingen undervisning till skillnad från i USA. Det säger sig självt att resultatet blir, att kurser som borde klaras av på tio veckor kanske tar ett år att fullfölja. Resultatet torde också bli tämligen margert genom att den forskarstuderande går miste om de perspektiv som en god pro-

fessor oftast kan överföra i sin undervisning.

God forskning kräver en intellektuell stimulerande miljö. Det är bara genier som kan arbeta helt på egen hand. De flesta forskarstuderande är tyvärr inte genier utan helt vanliga människor med ett specialintresse för ett visst ämnesområde. Många små högskolor har säkert en helt underbar lärarpersonal, som ger en kvalitativt bra undervisning på grundnivån. Men det tankeutbyte, inte minst om enkla praktiska problem, som en forskarstuderande såväl behöver det erbjuds inte. Ibland kan fikarummens diskussioner mellan en forskare och en forskarstuderande innebära att den forskarstuderande får förslag till lösningar på problem som annars hade tagit månader att lösa.

Sverige har små universitet och små högskolor. Låt oss därför betrakta alla universitet och högskolor som ett enda geografiskt utspjutt universitet. Ett sådant betraktelsesätt innebär att det blir självklart att kurserna för forskarstuderande är gemensamma. Varje år bör något universitet ge de grundläggande teorkurserna på forskarutbildningen och med några års mellanrum bör varje professor hålla en kurs inom sitt specialområde. Samarbetet mellan universiteten skall vara så organiserat att de forskarstuderande i Sverige, och varför inte i Norden, i god tid skall veta vilka kurser som ges under nästa år vid olika universitet och vilka professorer som är ansvariga för respektive kurs.

För att göra det möjligt för forskarstuderande att delta i kurser vid andra universitet måste undervisningen vara periodisk. Man samlas för föreläsningar under t ex två dagar varje månad, men sitter sedan på den lokala högskolan eller universitetet och läser in litteraturen.

Vilka samhällsekonomiska kostnader skulle detta förslag medföra? För att svara på denna fråga måste vi jämföra ef-

LARS ENGSTRÖM och BENGT KRISTRÖM är doktorander vid Institutionen för nationalekonomi, Umeå universitet.

fekterna av detta förslag med alternativfallet, dvs dagens situation.

Kommer den direkta undervisningen att medföra en samhällsekonomisk kostnad, dvs utgör professorernas löner vid undervisning och de forskarstuderandes utgifter för kurslitteraturen en samhällsekonomisk kostnad? Det är mycket möjligt att vårt förslag innebär att antalet kurser för de forskarstuderande ökar jämfört med dagens situation, vilket skulle innebära en viss samhällsekonomisk kostnad om vi antar att professorerna idag använder sin tid till annan viktig verksamhet. Emellertid torde den främsta effekten bli att de kurser som ges redan idag får fler deltagare på varje föreläsning. Utgifterna för kurslitteraturen innebär inte heller någon samhällsekonomisk kostnad, eftersom de forskarstuderande måste läsa litteraturen även om de inte får någon undervisning.

För att inte resekostnaderna skall hindra någon från att delta i de olika kurserna för forskarstuderande bör utbildningsdepartementet bjuda på tågresorna mellan den egna högskolan och föreläsningen. Kommer detta att medföra en samhällsekonomisk kostnad? Endast när de forskarstuderande väljer att åka med fullbokade tåg uppkommer en samhällsekonomisk kostnad. När tågen har lediga platser kommer utbildningsdepartementets utgifter endast att innebära att SJ får större inkomster och att staten senare kan spara in på förlustbidragen till SJ. Vi bedömer därför de samhällsekonomiska kostnaderna för tågresorna som försumbara. Tågresorna kan dock medföra individuella tidskostnader för de forskarstuderande.

Den stora samhällsekonomiska kostnaden blir troligtvis utgifterna för bostad under föreläsningsdagarna. Våra större uni-

versitetsorter utgör ju Sveriges mest expansiva regioner med en överhettad bostadsmarknad. För att vårt förslag skall vara genomförbart måste utbildningsdepartementet även betala de forskarstuderandes utgifter för bostad, vilket kan bli mycket dyrt i t ex Stockholm. Vi föreslår trots detta att man inte väjer för dessa samhällsekonomiska kostnader utan beslutar inrätta s k "forskarhotell" vid varje större universitet främst avsedda för forskarstuderande som under några dagar besöker universitetet.

Låt oss fundera lite grand kring de tänkbara samhällsekonomiska intäkterna. Den första intäkten blir troligen att kunskapsnivån bland de forskarstuderande ökar. De forskarstuderande blir också klara med sina teorikurser snabbare. En ytterligare intäkt torde bli att de vetenskapliga kontakterna ökar. På forskarkurserna kommer de forskarstuderande att lära känna andra studerande och professorer vid andra universitet. Idag betonas behovet av kreativa miljöer. Människor behöver samlas för att utbyta tankar och idéer. Forskarkurserna kan bli just dessa samlingspunkter. Man lär sig snart vilka andra i Sverige som har samma intresse som man själv. När man väl har sett varandra några gånger är det genast enklare att senare lyfta telefonen för att få synpunkter på ett problem.

Många har betonat att en orsak till storstädernas snabba tillväxt är att kreativitet kräver att människor koncentreras. Om det är på detta sätt så finns det skäl att oro sig för forskningens framtid i Sverige med tanke på våra utspridda högskolor och universitet. Vårt förslag kan därför vara ett sätt att kombinera decentralisering med kreativitet. Distanskurser för forskarstuderande – ett medel i kreativitetens tjänst?